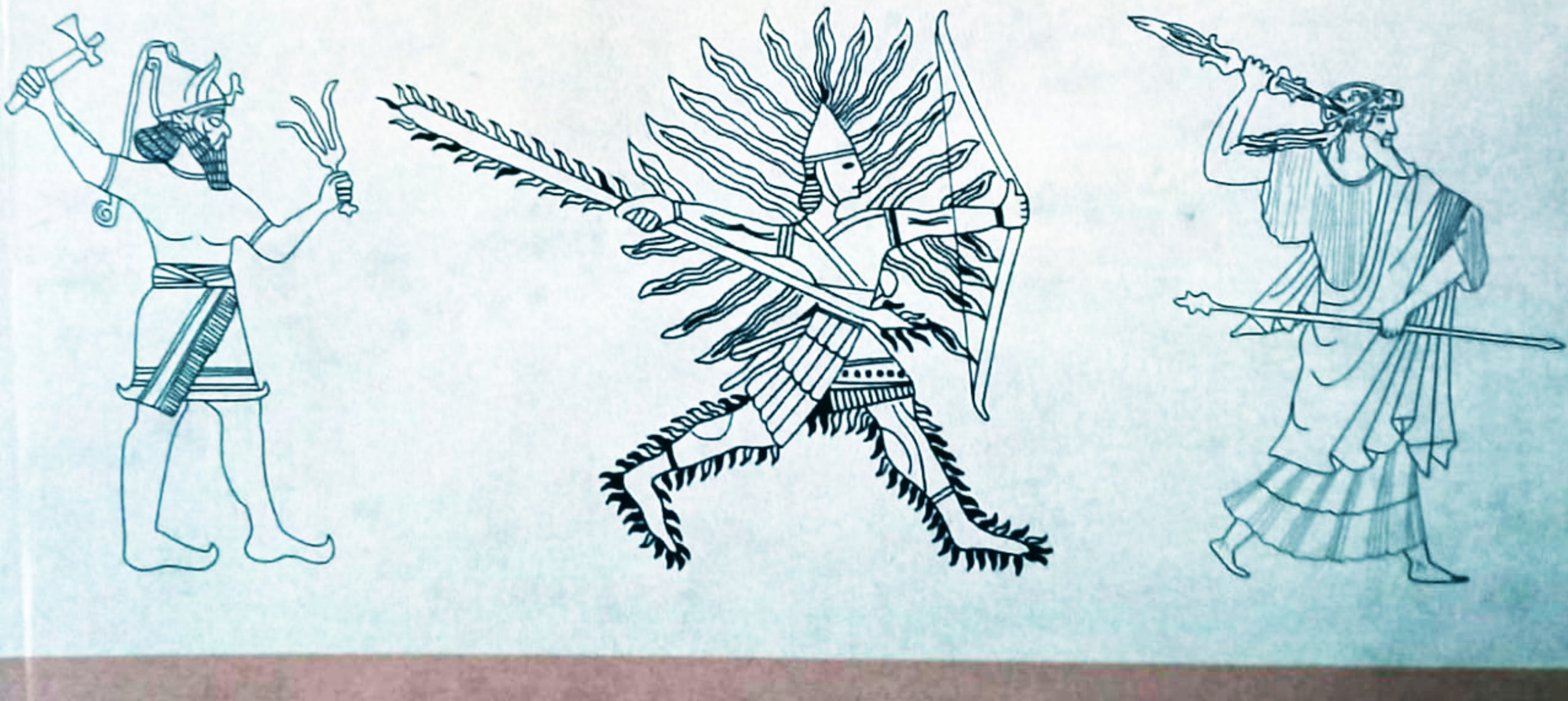
Anadolu Arkeolojisiyle Harmanlanmış Bir Ömür

MEHMET KARAOSMANOĞLU'NA ARMAĞAN

Editörler / Editorial Board

Mehmet Ali YILMAZ- Birol CAN- Mehmet IŞIKLI

BİLGİN
KÜLTÜR
SANAT
YAYINLARI

Erken Kalkolitik Gülpınar'da Depolama Davranışı

Storage Behavior at Early Chalcolithic Gülpınar

Turan TAKAOĞLU*

Özet

Bu çalışma son yıllarda kuzeybatı Anadolu'da Kalkolitik dönem konusunda önemli veriler sunan Gülpınar yerleşiminde gözlemlenen depolama davranışını irdeler. Erken Kalkolitik evre yerleşimi (Gülpınar II) özellikle tahıl depolama ile ilgili olabilecek mimari unsurlarıyla öne çıkar. Bu veri kategorisi bu dönemde evlerin önünde ortaya çıkarılan ve tabana oyularak yapılan basit çukurların tahıl ürünlerinin depolanması amaçlı mı yoksa çöp çukuru olarak mı kullanıldığı konusundaki tartışmalara fayda sağlar. Bunun için arkeolojik veriler etnografik ve etno-historik verilerle de desteklenmektedir. Bu çalışma aynı zamanda izleyen Orta Kalkolitik dönemde Gülpınar'da farklı bir depolama davranışı benimsendiğini arkeolojik açıdan ortaya koyarak bir değişim yaşandığına vurgu yapar.

Anahtar Kelimeler: *Erken Kalkolitik, Gülpınar, depolama davranışı, tahıl çukurları.*

Abstract

This work examines the patterns of storage behavior at the settlement of Gülpınar, which provided us with useful information regarding the Chalcolithic period in north-western Anatolia. The Early Chalcolithic (Gülpınar II) settlement is particularly noted with architectural features that are often related to storage. These finds contribute to debates centered on whether the pits dug into the earth around the dwellings were used in grain storage or garbage disposal. Information gathered from archaeological data was supported with ethnographic and ethno-historical data in this study. Using archaeological evidence, this work also underlines the aspects of change observed in storage behavior from the Early Chalcolithic to the succeeding Middle Chalcolithic phases at Gülpınar.

Keywords: *Early Chalcolithic, Gülpınar, storage behavior, grain pits.*

* Prof. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Çanakkale / TÜRKİYE, takaoglu@comu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2236-9154

Giriş

Prehistorik yerleşimlerde gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sırasında çoğunlukla evlerin önünde ortaya çıkarılan ve tabana oyularak yapılan basit çukurların tahıl ürünlerinin depolanması amaçlı mı yoksa çöp çukuru olarak mı kullanıldığı konusunda net bir görüş yoktur. Bu belirsizlik bu çukurların genelde onların son kullanımına ait kalıntılar içermesinden kaynaklanır. Geçmişte yaşamış birey ve toplumların günlük yaşamsal faaliyetlerinin göstergelerinden biri olan bu tür çukurlarının içinde arkeolojik kazılar sırasında genelde çanak çömleklere ait parçalar, besin tüketiminden arta kalan hayvan kemikleri veya kullanım dışı kalmış günlük yaşam faaliyetleriyle ilgili öğütme taşları veya el taşı benzeri taş aletleri ele geçer. Bitkisel kalıntılar ise günümüze ulaşması için genelde karbonlaşmış olmaları gerektiğinden bu tür çukurlarda sıklıkla ele geçmez. Bu tür mimari döşemlerle ilgili genel görüş başlangıçta bu çukurların tahıl depolama amaçlı olarak inşa edildiği ve kullanımlarının sona ermesi ardından onların bilinçli olarak çöp çukuruna dönüştürüldüğü şeklindedir. Fazla bir emek ve enerjiye gereksinim olmadan inşa edilebilecek bu çukurlar tahıl ürünlerinin uzun süre saklanmasını imkân verdiği için tarıma dayalı bir geçim ekonomisine sahip toplumlar için oldukça ideal ve avantajlı olmalıydı. Bu çukurların bazılarının ise depolama küpleri ve sepetlerinin oturtulması için inşa edilmiş olabileceği de göz önüne alınmalıdır. Bu çalışmada kült amaçlı, ölü gömme amaçlı ve ateş yakmak gibi amaçlar için kullanılan yer kazılarak oluşturulan çukurlar Gülpınar da bunlarla ilişkilendirilebilecek herhangi bir arkeolojik veri mevcut olmadığından tartışmanın dışında bırakılmıştır.

Kuzeybatı Anadolu bölgesinin önemli prehistorik dönem yerleşimlerinden biri olan Gülpınar'ın Erken Kalkolitik evresi konumuzu oluşturan tahıl çukurların çok sayıda toplu olarak ele geçtiği yerlerden biridir (Harita 1). Radyokarbon tarihlemelerine göre MÖ 5320 ve 4940 tarihleri arasında iskân edildiği anlaşılan Erken Kalkolitik yerleşimde (Gülpınar II) "Çukurlar Alanı" olarak adlandırılan yerde toplam 17 adet çukur tespit edilmiştir. Bu yüzden Gülpınar kazıları bu tür mimari döşemlerin ne tür bir işleve sahip olduğu konusunda bazı değerlendirmeler yapmamıza imkân verir. Düz bir yerleşim olduğundan yatay katmanlaşma sergileyen prehistorik Gülpınar yerleşimine ait izler antik Yunan ve Roma çağının en önemli kutsal mekanlarından biri olan Apollon Smintheus Kutsal Alanı (Smintheion) kalıntıları altında ortaya çıkarılmıştır. En erken kültürel katman olan Evre I (Gülpınar I) Neolitik dönemi temsil ederken, bir boşluk ardından bunu izleyen Evre II ise Erken Kalkolitik döneme aittir (Gülpınar II). Neolitik dönem ve Erken Kalkolitik dönem arasında herhangi bir zaman boşluğu olup olmadığı sorusuna kazısı yapılan alanlarda Neolitik evre katmanının düzlenmiş olması sebebiyle cevap vermek bu aşama da mümkün değildir. Erken Kalkolitik yerleşiminin yaklaşık olarak MÖ 4900/4800 civarı yeniden tasarlandığı anlaşılmaktadır. Yeni yerleşime tanıklık eden Evre III (Gülpınar III) Orta Kalkolitik

döneme aittir.[1] Erken ve Orta Kalkolitik evre yerleşimine ait kültürel katmanlar bazen üst üste gelirken yerleşimin bazı alanlarda bu örtüşmenin olmaması yukarıda bahsedilen yatay tabakalaşma ile ilgilidir. Neolitik evre ile ilgili herhangi bir radyokarbon tarihi elimizde yoktur. Yeni Zellanda Waikato Üniversitesi Radyokarbon Laboratuvarı tarihlemelerine göre Erken Kalkolitik yerleşimi MÖ 5320 ve 4940 arasına (Tablo 1) ve ardından gelen Orta Kalkolitik yerleşimi ise MÖ 4930-4450/4300 arasına aittir.

Erken Kalkolitik dönem yerleşimi kazıları sırasında konumuzu oluşturan çukurların tamamı Sektör 2 içinde belirlenmiştir. Burada ele geçen toplam 17 çukurdan birisi K Yapısı'na ait Oda 33 girişi önünde yer alırken (Çukur P) (Figür 1) geriye kalan 16 çukur bu yapının güneyinde "Çukurlar Alanı" içinde bulunur (Figür 2). Aşağıya doğru daralacak şekilde inşa edilen bu çukurların ağız çapları 75 ve 137 cm arası, derinlikleri ise 35 ve 95 cm arası değişmektedir (Tablo 2). Mimari açıdan konuya bakıldığında çukurları yapıların dışında avlularda konuşlandırıldığı görülmektedir.[2] Bu çukurların çevrelerinde yer alan bazı ahşap direk delik izleri bunların bazılarının üzerinin muhtemelen ahşap ağırlıklı bazı dayanıksız malzemelerle yapılan sundurmalarla örtülü olduğunu düşündürmektedir. Tabanda izleri tespit edilen ahşap direk deliklerin bazıları içinde karbonlaşmış odun parçaları ele geçmesi bunu doğrulamaktadır. Çukurları yağıştan korumak için bu sundurmaların üzeri saz, saman veya deri benzeri malzemeyle kaplı olmalıydı. Bu tür veriler genel itibarıyla tahıl ürünlerinin evlerin avlularında üzerleri bir sundurma ile kaplı zemine kazılmış yuvarlak çukurlarda saklanmış olabileceğini düşündürür. Depolama yeri olarak hizmet veren bu çukurların hanelerin içinde ele geçmemesi ise dikkat çekicidir.

Arkeolojik kazılar bu çukurların Gülpınar da başlangıçta tahıl ürünlerinin saklanması veya depolanması amaçlı olarak kullanılmış olduğunu ve onların kullanım dışı kalmaları ardından çöp çukurlarına dönüştürüldüğüne işaret etmektedir. Gülpınar çukurlarının büyük bir çoğunluğu çanak çömlek parçaları, kemik alet parçaları, hayvan kemikleri, bitki kalıntıları, denizsel yumuşakça kalıntıları ve kullanım dışı kalmış veya kırılmış öğütme taşı veya el taşları içermektedir. Ayrıca, Gülpınar da gün ışığına çıkarılan 17 adet çukur içinden alınan toprak örnekleri üzerinde yapılan arkeobotanik çalışma sonucu toplam dört çukurda (B, E, G ve P) az sayıda da olsa bitki kalıntıları ele geçmiştir (Figur 4, Tablo 2). Bu bitki kalıntılarının çoğunluğunu einkorn buğdayı (*Triticum monococcum*) ve ekmeklik buğday (*Tritucum aestivum*) oluştururken mercimek (*Lens culinaris*), bezelye (*Pisum sativum*) ve burçak/tavşan bezelyesi (*Vicia ervilia*) kalıntıları da az miktarda belirlenmiştir. Bu mahsuller büyük olasılıkla yerleşimin yakın çevresinde kolay sürülebilir ve ekilebilir topraklarda yetiştiriliyor olmalıydı. Nitekim kazılar sırasında oldukça yoğun sayıda ele geçen öğütme taşları yerel ekonomik

[1] Takaoğlu 2006; Takaoğlu ve Özdemir 2018.
[2] Özdemir 2017, 163-171.

faaliyetlerde un üretimin önemli bir faaliyet olduğunu doğrular. Ele geçen buğday örneklerinin bir kısmı K Yapısı girişi yanındaki Çukur P içinde tanımlanmıştır. Erken Kalkolitik dönem yerleşimi içinde en iyi korunmuş yapılardan biri olan K Yapısı içindeki Oda 33 içinde besin hazırlamayla ilişkilendirilebilecek bir ocak ve fırın kalıntıları birbirine yakın konumda bulunmuştur. Odanın güneydoğu köşesinde ise *Solen marginatus*, *Ruditapes decussatus* ve *Mytilus galloprovincialis* gibi türleri barındıran bir deniz kabuğu yığını belirlenmiştir. Ocağın yanında belirlenen taş kaide bu odanın çatısını destekleyen bir ahşap direği taşıyor olmalıydı. Ocak ve fırın çevresindeki zeminin ısıdan dolayı oldukça sertleşmiştir. Bu mekânda yaşayan insanların tahıl veya çabuk bozulabilecek gıda ürünlerini sakladığı yerlerden biri Çukur P olmalıydı.

Gülpınar da çukurların içlerinin herhangi bir kil veya samanla karıştırılmış bir kil ile sıvandığına dair izler tespit edilememiştir. Bunun sebeplerinden biri bu çukurların açıldığı ana kaya olan marn tabakasının çamurla sıvamaya gerek olmayacak bir yapıda olmasıdır. Buna rağmen bu dönemde kille sıvanmış çukurların varlığı arkeolojik olarak çeşitli yerleşimlerde belirlenmiştir. Bunların başında Gökçeada da Uğurlu yerleşimi gelir. Erken Kalkolitik ödeme ait Evre 3'te ortaya çıkarılan ağız çapları ortalama 1 m genişliğinde ve 1 m derinlikte olan 12 adet dairesel çukurun içlerinin 3 ile 5 cm arası değişen kalınlıkta sarımsı bir kille sıvandığı belirlenmiştir.[3] Bu sarı kil üzerine yapılan bir arkeometrik araştırma bu kilin su sızmayı engelleyici nitelikte bileşenlere sahip bentonit olduğunu ortaya koymuştur. Terkediliş aşamasında bilinçli olarak moloz taşlarla doldurulduğu anlaşılan bu çukurların içlerinde atık olarak nitelenebilecek çanak çömlek parçaları, hayvan kemikleri, kemik alet parçaları, *Spondylus* ve *Cerastoderma* kabuklarından üretilmiş kişisel süs eşya parçaları de ele geçmiştir.

Gülpınar da çukurlar kullanım dışında kalınca ya moloz taşlarla tamamen doldurulmuş ya da en üst seviyeleri moloz taşlarla veya kullanım dışı kalmış öğütme taşlarıyla bilinçli olarak kapatılmıştır (Figür 3, 5-6). Çukur B üzerini kaplayan taş sırası üzerine büyük boy bir çanak bilinçli olarak yerleştirilmiştir (Figür 3). Benzer bir şekilde, Çukur N üzerini kapayan moloz taş, öğütme taşı ve el taşı yanında büyük boy bir huni veya kapak olabilecek bir seramik bulunmuştur (Figür 8). Bu tür uygulamalar başlangıçta depolama amaçlı kullanılmış olabilecek çukurların ömürlerini tamamladıklarında bir tür kapanış ritüeli ile sonlandırıldığını düşündürür.

Çukurlar Alanı üzerinde durulması gereken unsurlarından biri de Çukur E'nin kenarından geçen G ve R çukurlarını birbirine bağlayan kanaldır (Figür 2 ve 7). Bu unsur ilk bakışta bu üç çukurun onları birbirine bağlayan kanal vasıtasıyla başlangıçta su biriktirmek için kullanıldığını düşündürür. Söz konusu üç çukurun bu alanda ele geçen 17 çukur arasında en büyük örnekler arasında olması bu öneriyi daha da ilgi çekici yapar.

[3] Erdoğu 2014, 162; 2020, 69.

Erken Kalkolitik Gülpınar yerleşiminde çukurların sıvalı olarak ele geçmemesi bunların özellikle derin olmayanlarının aslında yerleşim sakinlerinin yiyeceklerini sepet örgü kapların içinde bu çukurlara gömüldüğü veya çukurun içinin hasırlarla kaplandığı ihtimalini de akla getirir. Bu tür sepet örgü kaplar veya hasır kullanılması Gülpınar özelinde şaşırtıcı olmaz. Çünkü Erken Kalkolitik dönem de Gülpınar da ele geçen tüm çanak çömlek kaidelerinde hasır veya sepetlere ait negatif izler bulunması ve yoğun miktarda hasır ve sepet üretimi aşamalarıyla ilişkilendirilebilecek kemik aletlerin ele geçmesi burada bu zanaatın çok gelişmiş olduğunu doğrular.[4] Hatta, Gülpınar da kazısı yapılan bazı alanlarda tabanlarda hasırlara ait negatif izlere rastlanılması hasır üretimin sanılandan çok daha gelişmiş olduğunu düşündürür.

Benzer çukurların tahıl depolama amaçlı kullanıldığına dahil Yakın Doğu'da Neolitik dönemden itibaren arkeolojik örnekler mevcuttur.[5] Bu tür tahıl çukurlar hem evlerin içinde hem de evlerin avlularında görülebilmektedir. Hatta evlerin avlusunda bulunan tahıl çukurlarının bazılarının içinden öğütme taşı, havan ve havan eli benzeri buğdayı işlemede kullanılan sürtme taş aletler ele geçmiştir.[6] Bu da buğdayı un haline getirme işleminin çukurların yanında yapıldığı veya ömürlerini tamamladıktan sonra sürtme taş aletlerin bilinçli olarak çukurların içlerine atıldığı anlamına gelir.

Çukur	**Ağız Çapı**	**Derinlik**	**Buluntular**
Çukur A	100 cm	43 cm	Öğütme taşı ve çanak çömlek parçaları.
Çukur B	90 cm	32 cm	Öğütme taşı, bitki kalıntıları, çanak çömlek parçaları, bütün bir boynuz kulplu derin çanak.
Çukur C	104 cm	35 cm	Öğütme taşı, çanak çömlek parçaları, hayvan kemikleri.
Çukur D	102 cm	35 cm	Çanak çömlek parçaları (Çukur Erken Bizans döneminde kısmen tahrip edilmiş).
Çukur E	110 cm	75 cm	Çanak çömlek parçaları, hayvan kemikleri, bitki kalıntıları
Çukur F	75 cm	60 cm	Çanak çömlek parçaları, hayvan kemikleri, alageyik boynuzu aletler.
Çukur G	81 cm	73 cm	Çanak çömlek parçaları, bitki kalıntıları.
Çukur H	122 cm	70 cm	Çanak çömlek parçaları (Çukur Erken Bizans döneminde kısmen tahrip edilmiş).
Çukur I	100 cm	85 cm	Öğütme taşı, çanak çömlek parçaları, hayvan kemikleri, deniz kabukları.
Çukur J	90 cm	66 cm	Öğütme taşları (4 adet), çanak çömlek parçaları, çok sayıda moloz taş ile tamamen doldurulmuş.
Çukur K	78 cm	95 cm	Öğütme taşı (3 adet), pişmiş toprak heykelcik parçası, çanak çömlek parçaları, hayvan kemikleri, deniz kabuğu
Çukur L	110 cm	55 cm	Öğütme taşı, çanak çömlek parçaları, hayvan kemikleri, deniz kabukları.
Çukur M	137 cm	35 cm	Çanak çömlek parçaları.

[4] Yavşan 2020; 2021.
[5] Aurenche 1981, 258-59.
[6] Prausnitz 1970, 100.

Çukur N	90 cm	80 cm	Öğütme taşları (2 adet), el taşı, çanak çömlek parçaları, bütün halde pişmiş toprak huni/kapak.
Çukur O	110 cm	90 cm	Çanak çömlek parçaları.
Çukur P	75 cm	82 cm	Çanak çömlek parçaları, bitki kalıntıları.
Çukur R	108 cm	85 cm	Çanak çömlek parçaları (Çukur Erken Bizans döneminde kısmen tahrip edilmiş).

Tablo 2. Erken Kalkolitik evre (Gülpınar II) yerleşiminde Sektör 2 de ortaya çıkarılan 17 adet çukurun ölçü ve buluntuları (Özdemir 2017, tablo 4.39. Arkeobotanik analiz sonuçları sonradan eklenmiştir).

Çukurların Anadolu köylerin de depolama amaçlı olarak kullanıldığına dair bilgilere bazı köy gerçeğine parmak basan Türk edebiyatı örneklerinde rastlamak mümkündür. Örneğin, köy enstitülü bir öğretmen Mahmut Makal'ın "*Bizim Köy: Bir Köy Öğretmeninin Notları*" adlı eseri 1950'li yılların başında Anadolu köylerinde hala prehistorik çağlardan kalan birçok davranış özelliğinin yaşamaya devam ettiğine tanıklık eden eşsiz bir eserdir. Makal'ın İvriz Köy Enstitüsü'nü bitirip öğretmenliğe başladığı dönemde İç Anadolu'da Melendiz yöresinde ilk görev yaptığı köyle ilgili gözlemlerini aktardığı bu eser aslında arkeologların kullanımına açık çok ciddi etnografik ve etno-historik bilgiler içerir. Bu anlatılar arasında ambarlar hakkında sunduğu bilgiler konumuzu oluşturan tahıl çukurlarını yorumlamak için büyük değer taşır. Makal bu eserde köylülerin "ambar" olarak adlandırdığı ve boyutlarını genişlik ve derinlik açısından büyük bir bidon kadar olarak nitelediği bu çukurların evlerin önünde olduğunu aktarır. Makal bu konuyu şu şekilde aktarır: "*Buğday, çavdar, arpa gibi ürünün harman kalktıktan sonra satılanı satılır, un olacak kadarı öğütülür, artanı da (çok az) baharın ekilmek ve herhangi bir gün için çıkarılıp satılmak üzere ambara konulur. Bazı köylerde ambar işi gören bu kuyular sıvalıdır. Bizim köyde sadece toprak. Altına üstüne saman döşenir, üstü kalınca toprakla iyice çiğnenerek yerle bir edilir. Kuyuya konulan ürüne toprak karışır. Çıkarınca birkaç kez eleyip çalkalamak gerekir*."

Makal'ın aktardıkları dikkate alındığında tahıl ürünleri depolama amaçlı kullanılan bu çukurların yaşadığı en büyük tehlikenin yağmur suları olduğu görülmektedir. Köylülerin yere açılan çukurlarda depoladıkları tahıl ürünlerinin yağmur sularından etkilenmemesi için her zaman çok ciddi bir çaba içine girdikleri de anlaşılmaktadır. 1950'li yıllara kadar Anadolu'da yaygın olduğu anlaşılan bu uygulamanın 1980'li yıllarda artık neredeyse tamamen unutulmuştur. Bu tür çukurların son kez sadece meşe palamudu depolama işinde kullanıldığı ortaya koyulmuştur.[7]

Anadolu dışında Ege ve Akdeniz coğrafyasında da yere kazılarak oluşturulan tahıl depolama çukurlarının kullanıldığına dair etnografik örnekler mevcuttur.[8] Örneğin, Girit adasında Skalani köyünde eski evlerin tabanında ana kayaya oyulmuş dairesel biçimli *Goúva* olarak adlandırılan tahıl depolama çukurları

[7] Ertuğ-Yaraş 1997, 90-91.
[8] Sigaut 1988.

vardır.[9] Bu bölgede çukurlara tahıl doldurulduktan sonra bazen hava almasını ve zararlı hayvanların veya haşerelerin ulaşmasını önlemek için önce bir bez ve onun üzerine kül tabakası örtülmesi genel alışkanlıktı. Bazı durumlarda en üst seviye bir taş sırası ile kapatılmaktaydı. Naksos adasında ise bu kez evler yerine tarlalarda açılan çukurlarda hasadı yapılan tahılın saklandığına tanık oluruz.[10] Bu örnekte çukurların içi tahıl doldurulmadan önce içlerinde ateş yakılıp arındırılmakta ve ardından iç yüzeyine saman serilmekteydi. Bu aşamadan sonra çukurun üzeri saman ve taşlarla kaplanmaktaydı. Tahılın bu tür yere açılan çukurlara gömülmesindeki ana amaç oksijenle temasını kesip haşereden korumaktı.

Yunanistan da yapılan çalışmalar savaş ve uyuşmazlık benzeri ortamlarda tahıl ürünlerinin saklanması amacıyla yere açılan çukurlara gömüldüğünü gösterir.[11] Bu gibi tahıl ürünlerinin bilinçli olarak risk yönetimi amaçlı olarak çukurlarda saklanması durumunun prehistorik çağlarda da söz konusu olup olmadığını ortaya koymak çok sağlam arkeolojik verilere sahip olmadan kolay değildir.

Elimizdeki etnografik örnekler Gülpınar da ortaya çıkarılan çukurların tahıl depolamayla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Etnografik ve arkeolojik örnekler arasında gözlemlenen yakın benzerlikler etnografik örnekler üzerinden analoji kurmada ihtiyatlı olmayı ve bilginin doğru bir arkeolojik bağlama oturtulmasını gerektirmektedir. Ancak etnografik örnekler üzerinden Gülpınar Erken Kalkolitik yerleşimcilerinin evlerin önünde ve dışında yere oyularak yapılan çukurların tahıl depolama amacına yönelik olduğu söylenebilir. Son dönemlerde tahıl çukurları olan yerleşimlerle ilgili Batı Avrupa da yapılan etnografik, historik ve deneysel arkeolojik çalışmalar eğer tahıla sık sık erişim gerekli değilse çukur kullanımın çok etkin bir depolama yöntemi olduğunu göstermiştir.[12] Bu tür çalışmalar aynı zamanda bu tür depolama mantığında ana amacının tahılın hava almasını önleyerek mevcut halini koruyarak erken çimlenmesini önleme, mikrobiyal çürümeyi yavaşlatma ve zararlı hayvanlardan koruma amaçları güttüğünü göstermiştir. Tahıl çukurların çok uzun ömürlü olmadıkları da etnografik, historik ve deneysel arkeolojik çalışmalardan anlaşılmaktadır.[13]

Bu bakımdan Gülpınar da ele geçen tahıl çukurlarından kullanım ömrünü tamamlayanlar bilinçli olarak çöple doldurulduktan sonra üst kısımları bir taş sırasıyla kapatılmış veya tamamen taşlarla doldurulmuş olmalıydı. Hatta bu çukurların bazılarının özenle bir kapanış ritüeli eşliğinde kapanmış olmalıydı. Bunların çoğunun içe veya üst sırasına kullanılmaktan yorgun düşmüş veya kırılmış öğütme parçaları yerleştirilmesi de sözü edilen ritüelin bir parçası olarak bilinçli yapılmış olmalıydı.

---

[9] Halstead 2014, 158.
[10] Sfakianos 1979-1981, 396.
[11] Halstead 2014, 160-161.
[12] Jiménez-Jáimez ve Suárez-Padilla 2020.
[13] Jiménez-Jáimez ve Suárez-Padilla 2020, 810.

Bu çalışmanın sonuçları şu şekilde özetlenebilir: Gülpınar yerleşiminde Erken Kalkolitik dönem boyunca (evre II) tahıl ürünlerini depolama davranışı evlerin önünde veya avlularında tabana açılan çukurlar ile ilişkilendirilmelidir. Yerleşimde tahıl çukurların belirli bir yerde kümeleşmesi ve üzerlerinin bir tür sundurma ile örtülmesi depolama olgusuna büyük bir önem verildiğinin göstergesidir. Etnografik veriler yapması düşük maliyet ve az işgücü gerektiren bu tür çukurların tamamen tahıl ürünlerini depolamaya yönelik olduğunu göstermektedir. Erken Kalkolitik seramik repertuarına ait örnekler arasında depolama veya saklama amaçlı kullanılabilecek büyük kapların olmaması çukur kullanım davranışının daha yaygın olduğunu gösterir. Ele geçen bazı sığ çukurlar tahıl ürünlerini depolama amacıyla üretilmiş sepet örgü kapların oturması için olabilirdi. İzleyen Orta Kalkolitik evrede (Gülpınar III) ise tabana oyulan tahıl çukurları kullanımın yerini evlerin köşelerinde veya dışında oluşturulan küçük mimari birimlerin aldığı görülmektedir (Figür 9-10). Bu küçük izole mimari birimlerde özellikle yükseklikleri ortalama 50-60 cm civarı olan iki kulplu büyük boy boyunlu çömlekler ve ağız çapları 35-45 cm arası değişen farklı formlarda derin çanaklar dikkat çeker. Bu tür veriler Gülpınar yerleşiminde Erken ve Orta Kalkolitik evreler arasında depolama mantığı açısından önemli bir değişimin yaşandığına tanıklık eder. Kalkolitik dönemde görülen önemli gelişmelerden birisinin tahıl ürünlerini depolama davranışı olduğu göz önüne alındığında bu değişim Kalkolitik dönem içinde yaşanan değişimleri anlamamıza katkı sağlar. M.Ö. 4900/4800 civarı Orta Kalkolitik dönemin başlamasıyla beraber Gülpınar'da kısmen eski mimariyi kullanarak yeni bir mimari yapılaşmanın olduğu bilinmektedir. Yerleşimde Erken ve Orta Kalkolitik yerleşimlerin materyal kültür öğelerinde çok keskin değişimlerin yaşanmaması her iki dönem arasında yaşanan bir kırılmanın hızlı gerçekleşmediğini düşündürmektedir. Erken Kalkolitik dönemde hâkim olan hanelere uzak ortak kullanıma açık depolama alanları oluşturma fikri Orta Kalkolitik dönemde yerini her hanenin kendi bünyesinde kendi depolama mekânı oluşturması davranışına bırakır. Bu değişim Orta Kalkolitik dönemde yerleşim içinde bir tür yeniden organizasyon yaşanmasıyla ilişkilendirilebilir.

Kaynakça

Aurenche, O. (1981). *La Maison orientale. L'Architecture du Proche-Orient ancien des origines au milieu du IVe millénaire*. Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner.

Erdoğu, B. (2014). Gökçeada Uğurlu Archaeological Project: A preliminary report from the 2011-2013 field seasons, *Anatolica* 40, 157-178.

Erdoğu, B. (2020). Architecture and organization of Early Chalcolithic settlement of Uğurlu (5500-4900 cal. BC) on the island of Gökçeada, *From Past to Present: Studies in Memory of Mandfred Korfmann*, (Sudia Troica Monographien 11), 67-72, Bonn.

Ertug-Yaraş, F. (1997). *An Ethnoarchaeological Study of Subsistence and Plant Gathering in Central Anatolia.* (Doktora Tezi). Washington Üniversitesi, Washington.

Fairbairn A. ve S. Omura (2005). Archaeological identification and significance of ÉSAG (Agricultural Storage Pits) at Kaman-Kalehöyük, Central Anatolia, *Anatolian Studies* 55, 15-23.

Halstead, P. (2014). *Two oxen ahead: pre-mechanized farming in the Mediterranean*. New Jersey: Wile-Blackwell.

Jiménez-Jáimez, V. ve J. Suárez-Padilla, (2020). Understanding pit sites: Storage, surplus and social complexity in prehistoric Western Europe, *Journal of Anthropological Method and Theory* 27, 799-825.

Karamurat, C., Ç. Atakuman, B. Erdoğu (2021). Digging pits and making places at Uğurlu during the sixth millennium BC*, Oxford Journal of Archaeology* 40, 23-42.

Makal, M. (1950). *Bizim Köy. Bir Köy Öğretmeninin Notları*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Özdemir, A. (2017). *Kalkolitik Gülpınar (Smintheion) Mimarisi ve Mekânsal Kullanımı*. (Doktora Tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.

Prausnitz, M. (1970). *From Hunter to Farmer and Trader*. Jerusalem.

Riehl, S., (1999). *Bronze Age Environment and Economy in the Troad. The Archaeobotany of Kumtepe and Troy,* BioArchaeologica 2, Tübingen.

Sfakianos, N. (1979-81). Παραδοσιακή τεχνική και έθιμα της καλλιέργειας και της εναποθήκευσης του κριθαριού, στη Νάξο, *Laografia,* 32, 392–397.

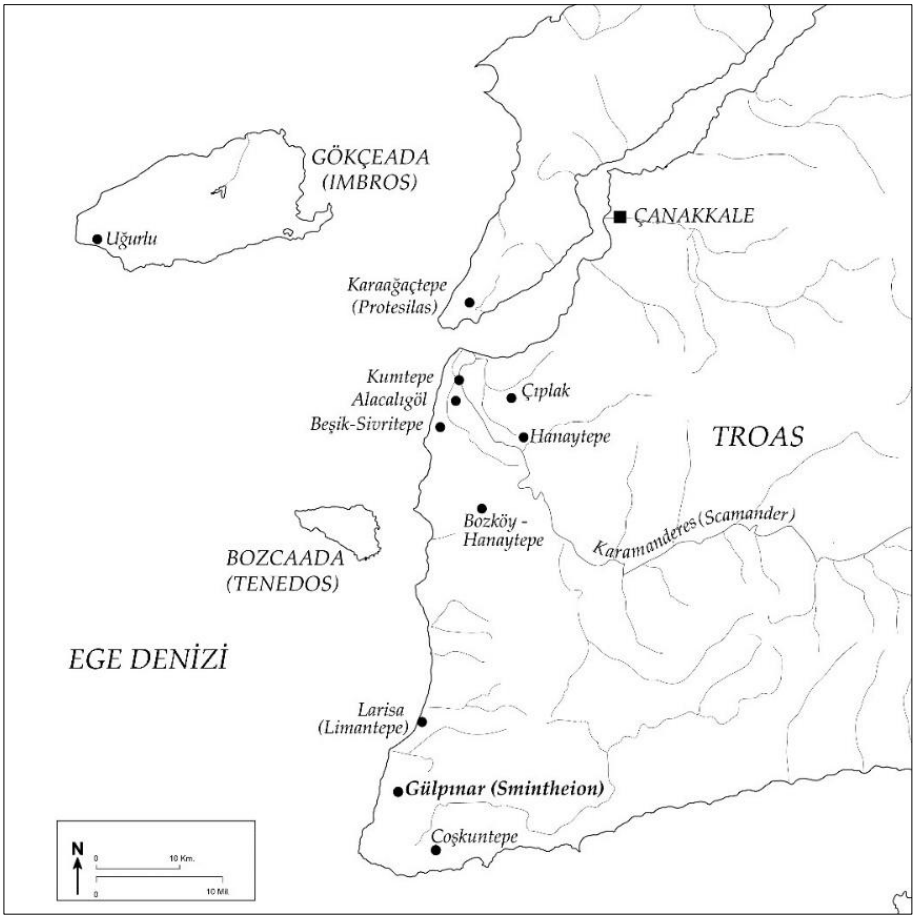
Sigaut, F. (1988). A method for identifying grain storage techniques and its application for European agricultural history, *Tools and Tillage* 6, 3–32.

Takaoğlu, T. (2006). The Late Neolithic in the Eastern Aegean: Excavations at Gülpınar in the Troad, *Hesperia,* 75, 289-315.

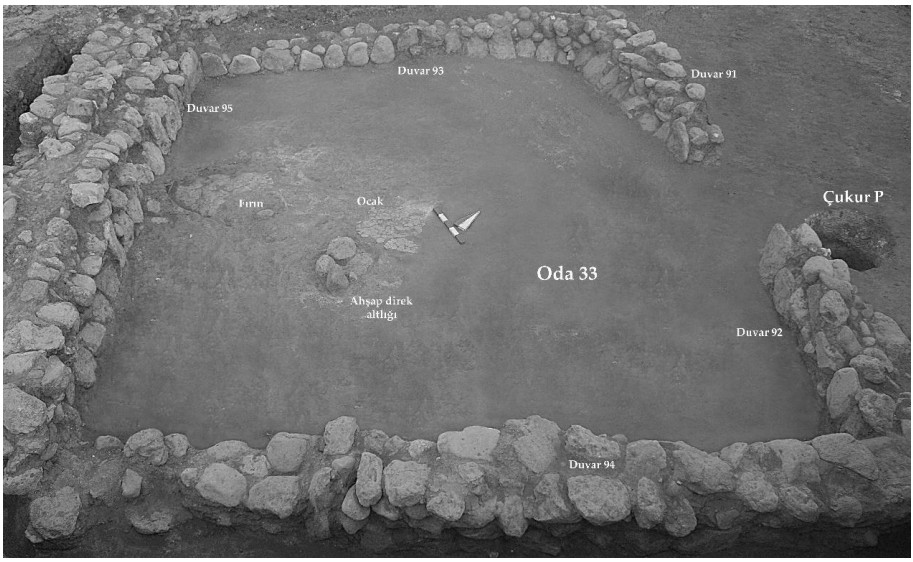
Takaoğlu, T. ve A. Özdemir, (2018). The Middle Chalcolithic period in the Troad: A new look from Gülpınar. (Eds. S. Dietz, F. Mavridis, Ž. Tankosić, T. Takaoğlu) *Communities in Transition: The Circum-Aegean Area during the 5th and 4th Millennia BC*, 479–90, Oxford: Oxbowbooks,

Yavşan, Ç. (2020). *Prehistorik Gülpınar (Smintheion) Kemik Aletleri: Üretim ve Kullanım Modelleri* (Doktora Tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.

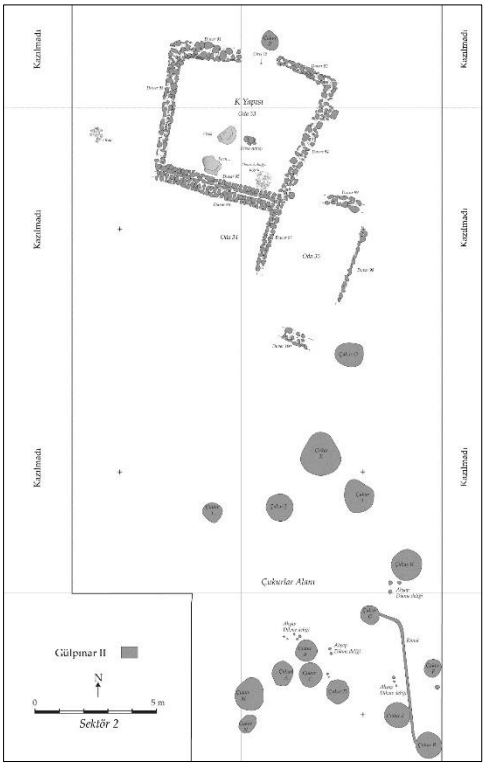
Yavşan, Ç. (2020). A typological and functional analysis of bone tools from Chalcolithic Gülpınar in NW Anatolia, *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi 28*, 39-56.

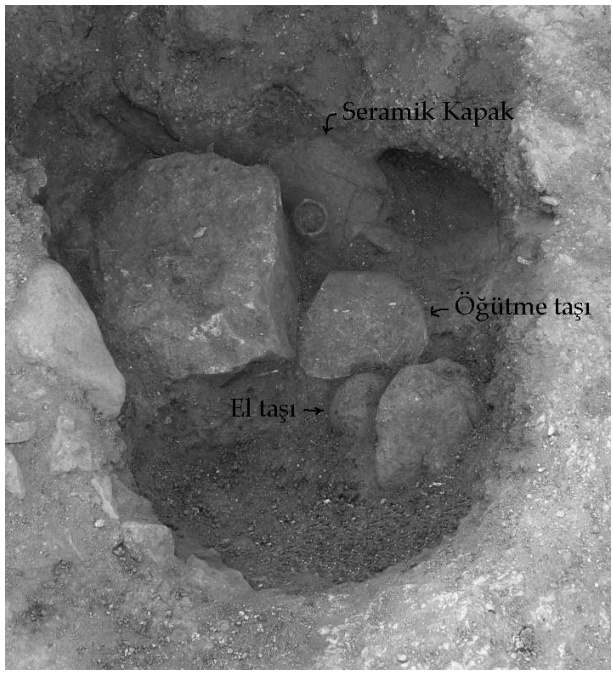
Harita 1: Troas Bölgesinde Kalkolitik Döneme Ait Bulgular Veren Ana Yerleşimler

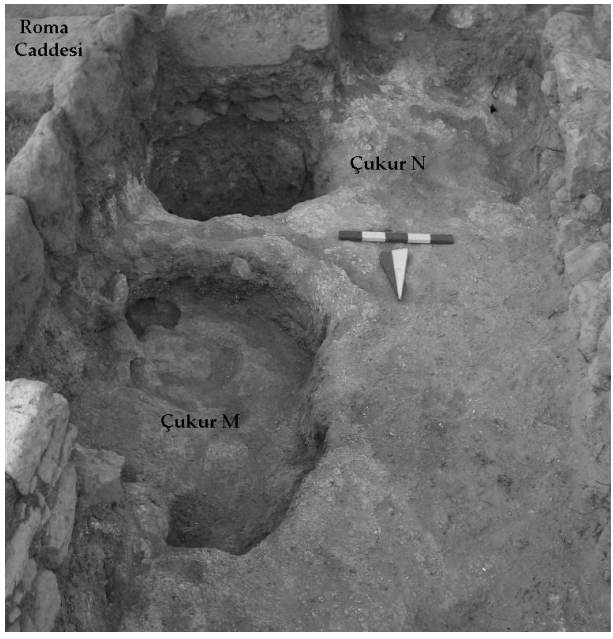
Figür 1: Kalkolitik Gülpınar Yerleşimi Kalkolitik K Yapısı'na Ait Oda 33 Girişi Önünde Çukur P.

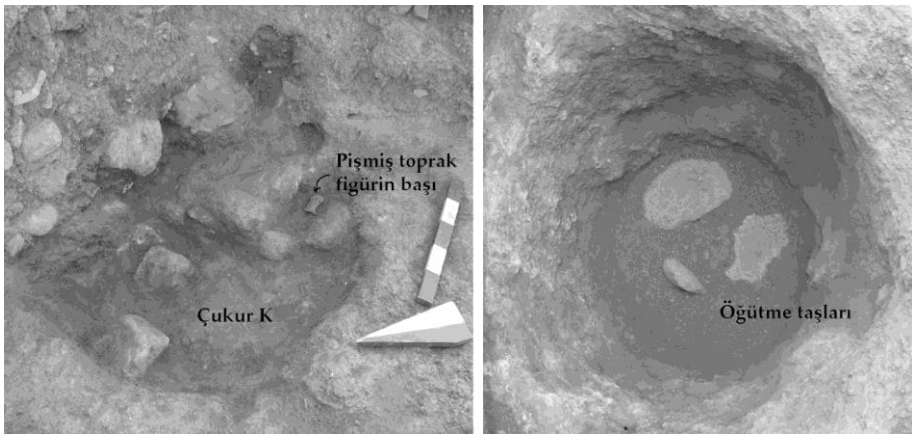
Figür 2: Erken Kalkolitik Gülpınar Yerleşimi Sektör 2 De Belirlenen K Yapısı Güneyinde Yer Alan "Çukurlar Alanı"

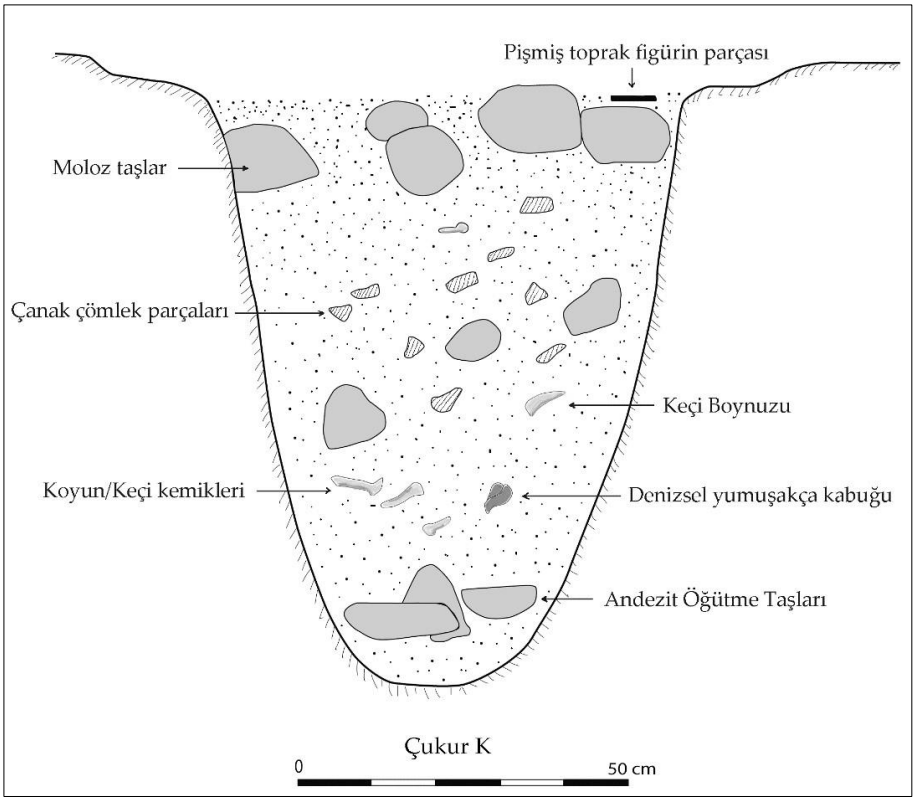
Figür 3: Çukur N Kazı Sırasında

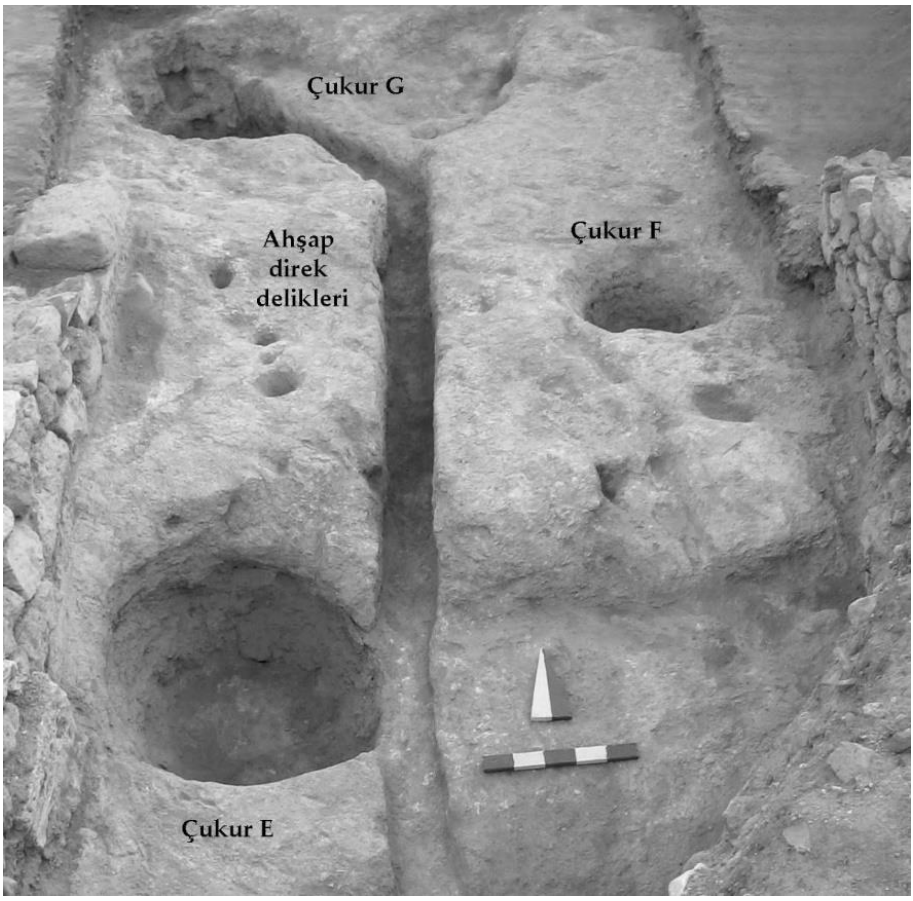
Figür 4: Roma Caddesi Kalıntıları Altında Belirlenen Kalkolitik Kültür Katmanında Belirlenen Çukur M ve Çukur N Kazı Sonrası

Figür 5: Çukur K Kazı Sırasında (Sol) Ve Çukur Tabanında Üç Adet Andezit Öğütme Taşı (Sağ)

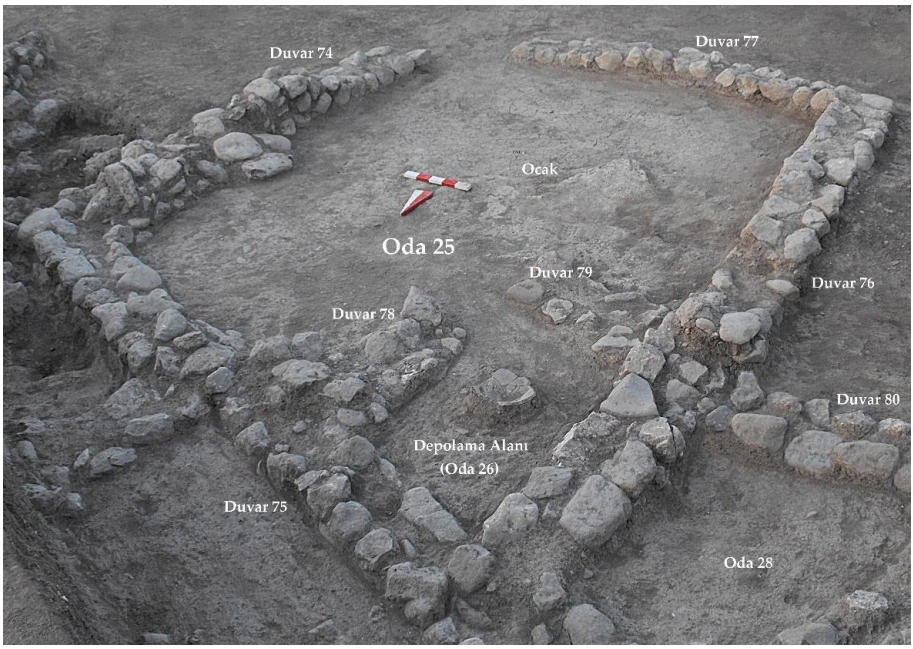
Figür 6: Çukur K Kesit Çizimi

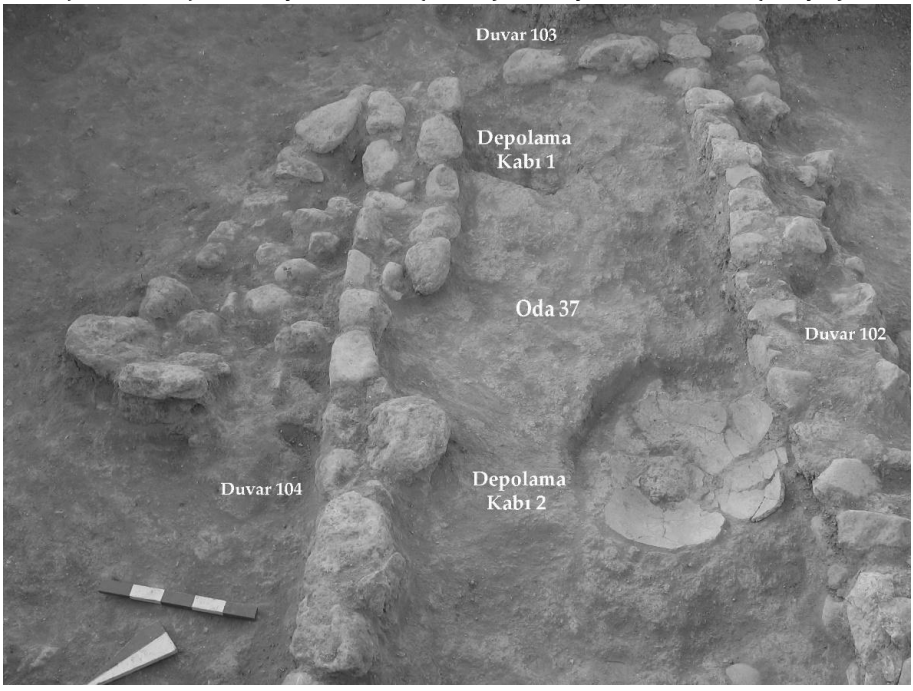
Figür 7: Çukurlar Alanı'ndan Bir Detay Görüntüsü

Figür 8: Çukur B Üzerine Kapatılan Boynuz Kulplu Derin Çanak Tamamlandıktan Sonra (Sol) ve Çukur N Üzerinde Bulunan Huni veya Kapak Restore Edildikten Sonra (Sağ)

Figür 9: Orta Kalkolitik Evre (Gülpınar II) Yerleşiminde Sektör 1 De Bir Köşesinde Büyük Boy Çömlek Yerleştirilen Depolama Olanı (Oda 26) Olan Tipik Bir Ev Kalıntısı (E Yapısı)

Figür 10: Orta Kalkolitik Evre (Gülpınar II) Yerleşiminde Sektör 2 De Ele Geçen L Yapı'sının Bir Parçası Olan İçinde Her Biri 50-70 cm Yüksekliğinde İki Boyunlu Çömleğe Ait Kalıntılar Bulunan Bir Depo Birimi (Oda 37).